

Redengevende omschrijving gemeentelijke monumentenlijst

Barend Ubbinkweg 2

Monumentnummer : GM175

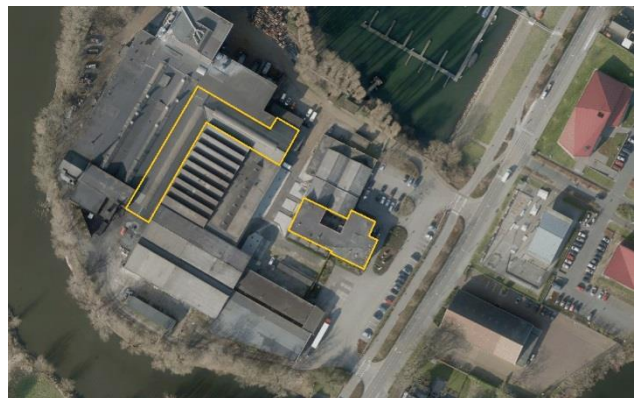

Straat : Barend Ubbinkweg
Huisnummer : 2
Toevoeging : 2a en 4
Postcode : 6981 EC

Kadastrale aanduiding : Doesburg
Sectie : E
Nummer : 2371 en E 2992

Naam object : IJzergieterij Doesburg
Bouwjaar : na 1893, 1925, 1926, 1927 en 1955
Bouwstijl : Delftse School, rationalisme/utilitair
Architect : niet bekend
Oorspronkelijke functie : ijzergieterij en kantoor
Huidige functie : ijzergieterij en kantoor

Inventarisatie/beschrijving : dhr. J. Krijnen
Datum beschrijving : 02-11-2015
Datum aanwijzing : 01-11-2016

Situering

Het bedrijfscomplex IJzergieterij Doesburg is gelegen aan de zuid-westzijde van de historische binnenstad van Doesburg langs de oever van een oude IJsseltak tussen de oude en nieuwe monding van de Oude IJssel. Het complex is toegankelijk via de oostelijk van het complex gelegen Barend Ubbinkweg.

Hoofdopzet

Fabriekscomplex dat bestaat uit meerdere geschakelde hallen en kantoorgebouwen en dat vanaf 1893 geleidelijk zijn huidige samenstelling en plattegrond heeft gekregen. De smelterij, vormerij en expeditie vormen het grootste aaneengesloten blok bebouwing. Ten oosten van dit blok staat een los kantoorgebouw van twee bouwlagen met kantine en rechts daaraan gekoppeld twee lagere geschakelde zadeldaken waarin de technische dienst, wasruimten en laboratorium zijn ondergebracht.

Historie

De ijzergieterij is gelegen op de vrijgekomen grond van een voormalig hoornwerk ten zuiden van de stad, dat tot doel had om de toegangsweg vanuit Angerlo (Ooipoortdijk, later Angerloseweg, nu Barend Ubbinkweg) te verdedigen. Dit hoornwerk maakte samen met de Hoge en Lage Linies deel uit van de vestingwerken die vanaf 1701 naar ontwerp van Menno van Coehoorn zijn aangelegd en was strategisch gelegen tussen de oude monding van de Oude IJssel en het Broekhuizer Water. Na WOII is de monding van de Oude IJssel verlegd en is het Broekhuizer Water voor dat doel verbreed en gekanaliseerd.

Na afwaardering van Doesburg tot vesting 2^e klasse in 1854 verrezen geleidelijk huizen en bedrijfspanden op de wallen. Deze ontwikkeling werd versneld na de algehele opheffing van de vesting Doesburg in 1923.

Beknopte bouwgeschiedenis

Het complex is in 1893 op deze locatie gesticht als ijzerfabriek Schaepman & Helmich, na 1896 voortgezet door Barend Ubbink. Reeds in 1894 vond de eerste uitbreiding plaats, een ontwikkeling die in de twintigste eeuw werd voortgezet. Oude bebouwing werd op diverse momenten ook weer vervangen en geen van de gebouwen uit de tijd van de stichting van het bedrijf is bewaard gebleven. Het huidige complex is een staalkaart van verschillende gebouwen en constructieve oplossingen om grote hallen te maken met de bijbehorende overspanningen. Momenteel zijn de oudst bewaard gebleven delen van de gieterij twee hallen die in een L-vorm haaks tegen elkaar staan en waarvan de oostelijke hal vóór 1925 is gebouwd en waarvan de westelijke hal dateert uit 1925 (besluit B&W 5 mei 1925). Deze hal werd reeds na 27 april 1926 (besluit B&W) zuidwaarts uitgebreid.

Het kantoorgebouw aan de Barend Ubbinkweg werd in 1956 gerealiseerd. Hierin werd een vermoedelijk vooroorlogse vormerij geïncorporeerd, alsmede een in 1949 en 1956 opgeleverde was- en kleedlokaal en laboratorium.

Exterieur kantoorgebouw

Het kantoorgebouw heeft bakstenen, gemetselde gevels in halfsteens verband. Het heeft een onregelmatige plattegrond met een symmetrische voorgevel die is georiënteerd op de Barend Ubbinkweg. Deze gevel heeft de hoofdentree in de middelste vensteras. Rechts van de voorgevel staat een bouwdeel dat een venstertravee terug ligt en twee vensterassen breed is en vier vensterassen diep. De behandeling van de gevels is overal gelijk en de toegepaste vensters zijn overal hetzelfde.

De entree wordt geflankeerd door twee vensterassen met elk een drievaks, stalen raamkozijn met kleine onderramen en hogere bovenramen, waarvan het middelste raam vast en de ramen aan weerszijden draaiend zijn uitgevoerd. Bij het venster boven de entree is het middelste raamvak breder. De ramen worden ontlast door en iets uitkragende betonnen bovendorpel en hebben schuin geplaatste lekdorpelstenen. De entree is geaccentueerd door een gepleisterde holle omlijsting met schijnvoegen, waarbinnen dubbele houten deuren draaien die zijn voorzien van een sierrooster. Boven de deuren is een forse houten luifel met geprofileerde lijst aangebracht. Boven de luifel is in het verleden een bovenlicht dichtgemetseld, de bijbehorende betonnen bovendorpel is nog aanwezig.

De gevel wordt aan de bovenzijde afgesloten door een witgeschilderd, terug liggend gemetseld fries met erboven een houten dakoverstek op smalle, eenvoudig geprofileerde klossen. Het overstek is voorzien van een geprofileerde lijst en aluminium hoektrim.

De linker zijgevel bestaat uit twee delen: een zes vensterassen diepe zijgevel aan de voorzijde en een iets terug liggende, lange gevel verder naar achteren. Dit terug liggende achterste deel maakte tot 1956 deel uit van een vermoedelijk vooroorlogse vormerij en is in dat jaar ingrijpend verbouwd tot onderdeel van het nieuwe kantoorgebouw. Het voorste deel van de gevel is gemetseld in koppenverband. De middelste vensters van het voorste deel van de zijgevel zijn twee aan twee dicht bij elkaar geplaatst dan de beide vensters op de hoeken. Het lange terug liggende deel van de zijgevel telt negen vensterassen die steeds

twee aan twee bij elkaar zijn geplaatst met uitzondering van het enkele venster naast de aansluiting met het gebouwdeel aan de voorzijde.

De achtergevel aan de zijde van de gieterijgebouwen is een oudere steens gevel, gemetseld in kruisverband en bestaat uit vijf vensterassen met rechts twee aan twee bij elkaar geplaatste stalen drievaks kozijnen. Het rechter deel van de gevel maakte voor 1956 deel uit van de eerder genoemde vormerij en is in dat jaar ingrijpend verbouwd tot kantoorgedeelte. Links drie deuropeningen met dubbele houten deuren, afgesloten door iets uitkragende betonlateien met erboven drievaks stalen vensters met brede middenvakken. De gevel heeft in het midden een bouwspoor van een uitbreiding, zodat een van beide helften van de gevel een uitbreiding van de andere gevel is. Rechts van de achtergevel staat een enkellaags vleugel die bestaat uit gebouwdelen met flauwe zadeldaken. De gevelopeningen zijn hier voorzien van strekse bogen.

Interieur kantoorgebouw

Het kantoor heeft aan de voorzijde een centrale entree met hal, trappenhuis en een gang naar achteren in het verlengde van de entree en naast de trap een korte gang haaks naar rechts. De vloeren zijn belegd met moderne donkere tegels. De eerste vertrekken aan de voorzijde zijn toegankelijk middels deuren met glaspanelen, de overige deuren in de hal zijn vlak gedekte deuren. Alle deuren zijn voorzien van aluminium deurbeslag uit de bouwtijd, kozijnen zijn eenvoudig afgewerkt met ongeprofileerde architraaflijsten. In de hal voert een sober vormgegeven betonnen bordestrap met haaks bovendeel naar de eerste verdieping. De traptreden hebben een geprofileerde wel. De trap heeft een balustrade van vlakke stalen balusters die in het midden een halve slag zijn gedraaid en een vlakke handlijst dragen. De gang naar achteren wordt gemarkeerd door een betonnen toog die een eenvoudige gedecoreerde impost heeft. Deze maakt mogelijk deel uit van de architectuur van de geïncorporeerde vooroorlogse vormerij. Links achter een kantine waartoe in 1956 drie brede doorgangen in de linker gangmuur zijn gemaakt.

De korte gang rechts naast de trap voert binnendoor naar een haakse gang met een houten meerruits binnenpui aan de straatzijde. De gang geeft toegang tot een lage vleugel aan de rechterzijde van het gebouw waarin een werkplaats is gesitueerd. Voordat deze werkplaats wordt bereikt is rechts een schaftruimte aanwezig, vanwaar door een houten, meerruits binnenpui zicht op de er achter gelegen werkplaats mogelijk is.

De eerste verdieping van het kantoorgebouw heeft de zelfde plattegrond als de begane grond. Vermeldenswaard zijn de voormalige werkkamer van de directeur, die wordt gekenmerkt door een inschakelbare rode lamp naast de deur en vensterbanken van travertijn. De kamer die rechtsboven de entree is gesitueerd, is langs de wanden met gelakte triplexpanelen afgewerkt en heeft een plafond van grote zachtboardplaten. De te openen ramen zijn met bronskleurige draaisluitingen uitgevoerd. Deze zijn in het gehele gebouw wit overgeverfd. De vergaderruimte van de directie bevindt zich aan het einde van de korte gang rechts van de trap en is een ruim vertrek met rechthoekige plattegrond, die is voorzien van monumentale wandschilderingen, gesigeneerd door J. Jansen 1958. De schilderingen op de lange wand laten verschillende stadia in het arbeidsproces van de gieterij zien, alsmede een zicht op de IJssel. Op de korte wand is het complex afgebeeld in de toestand eind jaren '50 alsmede een zicht op de Martinitoren.¹ In tegenstelling tot de andere vertrekken zijn de vensterbanken donkerrood geglazuurd. De oude lichtarmaturen zijn afgelopen zomer vervangen.

De lange gang naar achteren wordt gelijk aan de begane grond gemarkeerd door een flauwe boog met eenvoudig gedecoreerde imposten, die net als op de begane grond mogelijk deel uitmaakt van de architectuur van de geïncorporeerde vooroorlogse vormerij. De gang is voorzien van een eenvoudige lambrisering van beton-emaille die aan de bovenzijde wordt afgesloten door een profielat. De gang krijgt aan de rechterzijde daglicht door drie stalen raamkozijnen. Het daglicht bereikt door houten meerruits binnenpuien ook de vertrekken links van de gang. De puien hebben een roedenverdeling met kleine ruiten beneden: de hoogte wordt bepaald door de horizontale glasroeden die zich op dezelfde hoogte bevinden

¹ De toren is op 14 april 1945 is opgeblazen door de Duitse genie en was in 1958 nog niet herbouwd.

als de beëindiging van de lambrisering. Het eerste vertrek links was oorspronkelijk in gebruik bij de loonadministratie en de pui is hier voorzien van een klein draaibaar onderraam met er onder de sporen van een aflegplankje; hier werd oorspronkelijk het loon uitbetaald.

De gang wordt afgesloten door een drievaks houten pui met in het midden een enkele klapdeur, geflankeerd door vaste panelen. De panelen en de deur hebben in roeden gevatte ruiten met een zesruits roedenverdeling, de deur heeft in tegenstelling tot de vaste panelen twee verticale roeden en dus een negenruits indeling. Achter de pui voert een sober vormgegeven betonnen (personeels-)trap vanaf de achteringang op de begane grond naar de loonadministratie op de eerste verdieping. De vloer van de hal op de begane grond is belegd met cementtegels. Beneden is rechts van de trap de personeelskantine bereikbaar.

Fabriekscomplex

Alleen de meest relevante onderdelen van de fabriekshallen worden hier beschreven. Het gaat met name om twee vooroorlogse hallen, waarvan de hal met een west-oost-oriëntatie al voor 1925 moet zijn gebouwd en een tweede hal die daar haaks op staat in 1926 is gebouwd en in 1927 zuidwaarts is uitgebreid. Beide hallen kenmerken zich door hun constructieve en ruimtelijke opzet met samengestelde spantbenen uit geklonken stalen ribben die onderling met diagonalen zijn gekoppeld. De spantbenen dragen geklonken polonceau-spanten. De oudste hal is oorspronkelijk gebouwd met een driebeukige opzet, waarbij de middenbeuk van een lichtbeuk is voorzien. De lagere zijbeuken hadden oorspronkelijk een plat dak. Deze zijbeuken zijn nadien verhoogd zodat de basilicale hoofdopzet van de hal niet meteen herkenbaar is. De middenbeuk heeft echter haar oorspronkelijke dimensies vrijwel behouden en de positie van de lichtstraat is herkenbaar bewaard gebleven. De gevels zijn uitgevoerd als stalen vakwerkgevels met halfsteens gemetselde gevelvakken.

De tweede historische hal is in 1926 gebouwd als eenbeukige ruimte en aan de oostzijde sinds de bouwtijd open verbonden met de aanpalende bedrijfsruimten. De westgevel aan de rivierzijde is verwijderd toen twee hallen parallel tegen de oude hal werden gebouwd. Beide eindgevels van deze hal zijn bewaard gebleven, de noordelijke eindgevel is vrijwel geheel inpandig: op de begane grond is deze verdwenen en steunt de geveltop op de onderliggende stalen constructie. Ook deze gevels zijn als stalen vakwerk wand met halfsteens gemetselde gevelvakken opgezet.

Bouwdossiers (selectie)

20-07-1893	plan gieterij (nieuwbouw)
30-05-1894	uitbreiding ijzergieterij voor mevr. Schaepman-Roes
05-05-1925	vergroting ijzerfabriek J. Ubbink
27-04-1926	vergroting ijzer- en metaalgieterij
08-08-1949	bouw was- en kleedlokaal tegen vormerij
29-03-1956	vergroting vormerij en nieuwbouw laboratorium
09-05-1956	nieuwbouw/verbouw kantoorgebouw tegen was- en kleedlokaal/vormerij/laboratorium
30-06-1981	vergroten gietafdeling noordzijde
Ca. 2010	sloop oudste bouwdelen zuidzijde (tot dan in gebruik als waslokalen)

Literatuur

www.wikipedia.org, lemma 'Gieterij Ubbink', 2-11-2015

Waardering

Het complex Barend Ubbinkweg 2 is na 1893 tot stand gekomen en kent in tijd een grote gelaagdheid van gebouwen. Het is qua verschijningsvorm kenmerkend voor gegroeide fabriekscomplexen uit de twintigste eeuw en dateert overwegend uit het begin van de twintigste eeuw. De verschijningsvorm is goed bewaard gebleven. Leidend voor de waardebeoordeling van het complex als geheel zijn de topografisch-historische continuïteit en de goed herkenbaar gebleven karakteristiek van een gegroeid fabriekscomplex.

Het kantoorgebouw en de oudste delen van het blok met L-vormig gekoppelde fabriekshallen hebben binnen het complex de hoogste individuele architectuurhistorische en cultuurhistorische waarden. De waardering en het advies spitst zich daarom toe op het kantoorgebouw en de L-vormig gekoppelde fabriekshallen.

Kantoorgebouw

Het kantoorgebouw is van architectuurhistorische waarde voor de gemeente Doesburg vanwege de gaaf bewaard gebleven gevels in late Delftse Schoolarchitectuur en bewaard gebleven indeling en afwerking van het interieur.

Het heeft situeringswaarde vanwege de kenmerkende, tot de straatzijde georiënteerde ligging van het gebouw ten opzichte van de fabriekshallen er achter.

Het heeft cultuurhistorische waarde voor de gemeente Doesburg vanwege het directe relatie met en de functie binnen de IJzergieterij Doesburg.

Hallen

De beide hallen zijn van architectuurhistorische waarde vanwege de herkenbaar gebleven bedrijfsmatige functie en opzet en de bewaard gebleven draagconstructie uit het interbellum. De beide hallen zijn van cultuurhistorische waarde voor de gemeente Doesburg vanwege het ononderbroken gebruik door IJzergieterij Doesburg, een voor Doesburg belangrijke werkgever.